

KASTANOVE – A TELEPES FALVAK JELLEMZŐ PÉLDÁJA

1921-ben a Bereg megyei Som községbe három verhovinai család érkezett és letelepedési engedélyt kért. Mivel a településen nem volt eladó ház, a közeli telkek pedig magántulajdonban voltak, a településtől egy kilométerrel távolabb kaptak földet, ahol felépítették házaikat, megalakítva a mai „tanya” elődjét.

Az akkor szintén Somhoz tartozó Braun-tanya környékén az 1920-as évek elején indított földreform keretében a csehszlovák hatalom 1000 hold földet jelölt ki kolonizálás céljával.

A Lónyay-grófok egykori uradalmi tanyáján Somi Kolónia néven a hegyvidékiek mellett cseh telepesek is otthont kaptak, hogy a környező magyar falvakban elindítsák az asszimilációs folyamatot. Átgondolt, módszeresen megvalósítandó állami célkitűzésről volt szó, hiszen a Somi Kolónia már kilencedik volt a hasonló, mesterséges települések sorában.

A csehekkel egy időben előszeretettel telepítettek a magyar falvak közé ruszinokat, s hogy a telepesek megőrizhessék saját nemzeti identitásukat a színmagyar környezetben, hamarosan cseh és ruszin tannyelvű iskolákat nyitottak.

A magyar etnikai terület megbontásának kezdeményezője Kunštantsky František cseh földbirtokos volt, aki az elsők között érkezett a kolóniára. A többi cseh telepes nevét egy 1938. november 14-i keltezésű jegyzőkönyvből ismerjük: Habr Karel, Svozil Theodor, Rozsival Leopold, Simek Zikmund, Seitl František, Kolar Ondrej, Kunštantsky Josef, Kunštantsky František, Zeman Josef, Martinek Jan, Peč Karel, Jurčik Josef.¹

1938. november 25-én Beregsomban újabb jegyzőkönyv készült, ezúttal a visszacsatolás előtt elmenekült cseh telepesek földjeinek birtokbavételéről. A jegyzőkönyv szerint Padár Ferenc magyar királyi gazdasági felügyelő a földművelésügyi minisztérium megbízásából az alábbi, gazdátlanul maradt földrészeket vette birtokba: Kunštantsky František – 40 kat. hold, Martinek Jan – 34 kat. hold, Zeman Josef – 35 kat. hold, Peč Karel – 30 kat. hold, Svozil Theodor – 29 kat. hold, Kolar Ondrej – 30 kat. hold, Rozsival Leopold – 24 kat. hold, Seitl František – 23 kat. hold, Habr Karel – 27 kat. hold, Simek Zikmund – 24 kat. hold, Jurčik Josef – 20 kat. hold, Kunštantsky Josef – 13 kat. hold. A gazdátlan telkeken álló építményeket és Mares János mintegy 2 kat. hold szőlőjét szintén állami birtokba vették.²

1940. január 24-én a vármegyei magyar királyi gazdasági felügyelőség vezetője felszólította az illetékes községeket a volt cseh telepesek elhagyott

¹Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban: KTÁL), F. 576., op. 2., od. zb. 61., f. 3.

²KTÁL, F. 576., op. 1., od. zb. 77., f. 1.

ingóságainak leltárba vételére. A leltárnak tartalmaznia kellett az ingóságok pontos megnevezését, leírását, a magyar mellett, zárójelben német nyelven is a volt tulajdonos nevét, a község megnevezését, ahol a tulajdonos a cseh uralom idején lakott, illetve ahol a gazdtalanul maradt birtok találatot, továbbá az ingóságok raktározási vagy használati helyét, s végül a lehetőleg magasan megállapított becsértéket. Ahol a tulajdonos kiléte nem volt megállapítható, annak a községnek a nevét kellett feltüntetni, ahol az ingóság találatot vagy zár alá vétetett. A leltározási jegyzőkönyvek eredeti és öt másolati példányát január 29-ig be kellett nyújtani a gazdasági felügyelőnek, hogy az ingóságok átvételére, elszállítására vagy értékesítésére létrehozott bizottság februárban megkezdhesse munkáját.³

A Beregsom határában lévő telepen a cseh kolonisták által itt hagyott szalma-, pelyva- és trágyakészleteket 1939 februárjában készpénzfizetés ellenében nyilvánosan elárverezték.⁴

Az 1939. február 9-én a beregsomi községházán készült jegyzőkönyv szerint a gazdtalanul maradt birtokokat nem helybeli személyeknek szándékozták juttatni. E jegyzőkönyv tárgya az úgynevezett „Lónyatelepen” a cseh telepesek által elhagyott mezőgazdasági ingatlanok haszonbérbeadási feltételeinek megállapítása. Az okmány szerint a bizottság döntésének megfelelően a földhöz juttatandók lemondása esetén a felszabaduló földterületet a községi előjáróság olyan helybelieknek adja, akik arra méltók és alkalmasak. Megállapították a fizetendő alapterület: 8, őszi szemes terménnyel bevetett területért 24, lóherés-lucernás területért 20, természetes kaszálóért 12 pengő kat. holdanként.⁵

Az új kishaszonbérlok a bevetetlen földterületeken dohányt akartak termesztetni, mivel ez jövedelmező ágazat volt. Folyamodványukra 1939. február 22-én kaptak választ Beregszászból Oszbach Antal főintézőtől, aki a helybeli előjáróságon keresztül értesítette a haszonbérloket, hogy a Magyar Királyi Dohányvédők Központi Igazgatósága az adott gazdasági évben lehetővé teszi számukra a dohánytermesztést azokon a földterületeken, ahol erre addig is volt engedély.⁶

A cseh kolonisták távozása után a részben már ruszinok lakta telepet a beregszászi járás főszolgabírája 1940. január 4-i véghatározatában Beregsom községhez tartozónak nyilvánította, a község határában lévő orosz telepesek külön közigazgatási egységének önállóságát megszüntetve, az itt élő lakosságot szintén beregsomi illetőségűvé nyilvánítva, s az orosz telep elnevezését Békássy-tanyára változtatva. Ezzel egy időben a telep felügyelőjéül Nyorba Jánost, helyettesévé Lacánics Jánost nevezte ki, Beregsom község jegyzőjét pedig utasította, hogy a korábban magukat képviselőtestületi tagoknak nevező, de vélt tisztségüktől megfosztott Horváth Miklós és Smitter Mihály által kezelt községi vagyontárgyakat

³KTÁL, F. 576., op. 2., od. zb. 6., f. 2.

⁴KTÁL, F. 576., op. 2., od. zb. 6., f. 1.

⁵KTÁL, F. 576., op. 1., od. zb. 77., f. 32.

⁶KTÁL, F. 576., op. 1., od. zb. 77., f. 39.

és pénzt Beregsom község javára foglalja le, a Békássy-tanyai lakosok névjegyzékét állítsa össze és terjessze be, javaslatot téve az idegen állampolgárságú személyek kiutasítására. Ezeket a rendeleteket a főszolgabíró a következőkkel indokolta: mivel a cseh–orosz telepről a csehek távoztak, s helyüket magyarok foglalták el, a telep lakosainak nincs törvényes joguk önálló községi életet élni, vagyis a jogrend helyreállítása végett a telepet Beregsom községhez kell csatolni; a telep elnevezésének megváltoztatásában a magyar hagyomány tekinthető mérvadónak, hiszen a békeidőkből Békássy-tanyának nevezték.⁷

A beregsomi jegyző az utasításnak eleget tett, kiutasításra javasolva a telep minden orosz nemzetiségű lakosát, akik közül a legtöbben Kárpátalja más vidékeiről költöztek ide és ingatlanjaikat a cseheknek tett szolgálataik fejében kapták.⁸

Névjegyzék a volt orosz telep lakosairól⁹

Sor- szám	N é v	Születési hely	Járás	Állpol- gárság
1.	Kovács János	Latumba	Szobránci	magyar
2.	Gnitter László	Forrászentá	Szolyvai	magyar
3.	Liszczak Miklós	Beregfurás	Szolyvai	magyar
4.	Derevjarka Gábor	Turjavágás	Perecsényi	magyar
5.	Choma János	Nagylocsa	Munkácsi	magyar
6.	Szibert László	Kisszalán	Kassai	magyar
7.	Lacánics János	Nagyberemna	Nagyberemnai	magyar
8.	Males János	Turjarabó	Perecsényi	magyar
9.	Balogh Demeter	Nagylocsa	Munkácsi	magyar
10.	Urháncz Ferenc	Királyfőszállás	Szolyvai	magyar
11.	Uzsa Ferenc	Oroszvég	Munkácsi	magyar
12.	Mikita András	Boncza	Bosvai	magyar
13.	Seszták Mihály	Boncza	Bosvai	magyar
14.	Sikula Miklós	Turjavágás	Perecsényi	magyar
15.	Phakis László	Turjatolom	Perecsényi	magyar
16.	Bábidovics Miklós	Turjavágás	Perecsényi	magyar
17.	Hirtavel Antal	Forráskuta	Munkácsi	magyar
18.	Boldizsár Mihály	Khacsánó	Munkácsi	magyar
19.	Horváth Miklós	Alsószinewér	Übörmezői	magyar
20.	Mocza János	Majdánka	Übörmezői	magyar
21.	Nyurba János	Majdánka	Übörmezői	magyar
22.	Kovalev mezőőr	Ismertlen	Ismertlen	orosz

⁷KTÁL, F. 576., op. 1., od. zb. 1., f. 1.

⁸KTÁL, F. 576., op. 1., od. zb. 143., f. 1.

⁹KTÁL, F. 576., op. 1., od. zb. 143., f. 3.

A ruszin telepeseket nem utasították ki, az ő leszármazottaik ma is itt élnek. Az 1944 utáni ország- és rendszerváltozás magával hozta a szovjetesítést. Beregsomban (ekkor már: Derenkovec) megkezdték a kolhoz szervezését, melynek során a hozzá tartozó tanya lakosait is belépésre kényszerítették. A volt cseh kolónia hivatalos neve Деренковець–Гутир lett, ahol 1947-ben orosz elemi iskolát nyitottak. Két tanítónő dolgozott itt: a somi Barkaszi Edit és Szenik Irén, szül. Uliháneck Irina.

1948-ban a telep egyik lakóházában könyvtárt nyitottak. A könyvtáros 1951-ig Szitár Fedor, attól kezdve 1994-ig Szenik Irén, majd rövid ideig Subec Anna volt. 1994-ben megszüntették.

A könyvtárnak otthont adó lakóház melletti istállóban 1948-ban klubot alakítottak ki, melynek vezetője szintén Szenik Irén lett. Ő és Barkaszi Edit fáradhatatlanul szervezte a település kulturális életét. 1994-ben a klub is megszűnt működni.

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint az időközben hivatalosan Kastanove-nak elnevezett telep lakosainak száma 262 fő. A nemzetiségi összetétel szempontjából többségben vannak az ukránok. Két család (8 fő) vallotta magát orosznak, 3 lakos pedig magyarnak. Nemek szerint a nők vannak többségben (162 fő), a nők átlagos életkora 72, a férfiaké 64 év. A településen 70 lakóházban 110 család él.

Külsőleg a település elmaradott falu képét adja, bár van villany, 30 portán telefon, s minden házban tévé, rádió. Néhány lakásban számítógép is található.

Kastanove Som község társtelepülése, külön közigazgatási intézményei nincsenek, az itt élő lakosság ügyeit a somi községhezán külön adminisztrátor intézi.

Az elemi iskola működik, igazgatója Glogyán Okszana somi lakos. Angol nyelvet is oktatnak, tanára Kődöböczné Gerzsényi Ilona, szintén somi lakos. Az elemi iskola befejezése után a tanulók Beregszászban vagy Bányuban tanulnak tovább. Felcserközpont van a településen, óvoda, könyvtár és kultúrház nincs.

A munkaviszonnal rendelkező lakosság Beregszászban, Bányuban vagy Bótrágyon dolgozik. A férfiak többnyire a vasútnál vagy beregszászi vállalatoknál, a nők a beregszászi vagy a bótrágyi varrodában dolgoznak. A lakosság többi része mezőgazdasággal foglalkozik. Minden család rendelkezik 0,6 hektár háztáji földdel, valamint a kolhoz felbomlásakor osztalékkul kapott földterülettel, azaz összességében a családok 1 hektárnál nagyobb területen gazdálkodhatnak.

Vallási tekintetben a település lakossága pravoszláv hitű. Templomuk nem lévén, az itteni hívek egészen a közelmúltig Beregszászba jártak misére. Az 1990-es évek elején kezdeményezett adománygyűjtés eredményeként 2003-ban felépült saját templomuk, amelyben minden második vasárnap tartanak misét, amit saját lelkész híján az újbótrágyi pap celebrál.

Kastanove szülötte Lizanec Péter professzor, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszéke és az ungvári Hungarológiai Központ vezetője, valamint Andrij Moca, matematikus professzor.